

Плужник Євген Павлович

Життя та творчість

ЄВГЕН ПЛУЖНИК

(1898—1936)

Псевдонім — Кантемирянин.

Євген Павлович Плужник народився 26 грудня 1898 р. у слободі: Кантемирівці Воронезької губернії в родині дрібного купця: Закінчивши гімназію в м. Боброві, у 1918—1920 рр. жив на Полтавщині, працював учителем, вів театральний гурток, був актором. У 1920 р. Плужник переїхав до Києва, де навчався в Київському ветеринарно-зоотехнічному інституті (1920-1921рр.).

У 1921р. він вступив до Київського музично-драматичного інституту ім. Лисенка, але вищої освіти не здобув. У 1923 р. під псевдонімом Кантемирянин Плужник опублікував перші вірші в газеті "Більшовик" і журналі "Глобус". У 1926р. вийшла його збірка "Дні". Поет став членом літературного угруповання "Ланка". У цей час загострилась його хвороба на туберкульоз, але Є. Плужник продовжував працювати: разом з В. Підмогильним видав словник "Фразеологія ділової мови", редагував твори інших письменників, перекладав російську класику. У цей час Є. Плужник написав п'єсу "Болото", текст якої не зберігся.

У 1927 р. з'явилась збірка його поезій "Рання осінь", наступного року був надрукований його перший і єдиний прозовий твір — побутово-психологічний роман "Недуга" (про любов комуніста, керівника підприємства Івана Орловця до жінки з ворожого йому буржуазного світу. Заводської);

У 1929р. письменник опублікував п'єси "Професор Сухо-раб" і "У дворі на передмісті".

У наступні три роки він написав віршовану драму "Змова в Києві" (мала робочі назви "Інженери", "Фашисти", "Шкідники", "Брати"), яка завдяки Леоніду Черевагенку побачила світ аж у 1992 р. Закінчив у цей час роботу над третьою збіркою поезій — "Рівновага", яка тоді так і не вийшла.

5 грудня 1934 р. Є. Плужник був заарештований і звинувачений у терорі в справі вбивства Кірова. 28 березня 1935 р. він був засуджений, але розстріл майже відразу було замінено десятирічним ув'язненням у спецтаборах.

2 лютого 1936р. Є. Плужник помер від сухот у тюремній лікарні на Соловках.

У 1948 р. за кордоном окремим виданням вийшла збірка "Рівновага". У 1979 р. у Мюнхені було перевидано всі збірки разом.

Перша збірка поезій Є. Плужника, про яку схвально відгукнувся М. Рильський, свідчила про появу в українській літературі одного з найвизначніших поетів ХХ ст. Його лірика вирізняється навіть серед найдобріших зразків української поезії 20—30-хрр. Це лірика напруженої, схвильованої, але абсолютно не патетичної образної думки, лірика стислої, психологічно насиченого висловлювання, що вкладається здебільшого

в кілька строф. Перша збірка поезій "Дні" була відгуком на події 1917—1920 рр., але Плужник на перше місце поставив не класові чи політичні проблеми, а ідею абсолютної цінності людського життя, несхитний протест проти жорстокості й безглузлого розливу людської крові.

Важливо відзначити, що в збірці "Дні" органічно поєдналися абсолютно різні, навіть протилежні настрої: трагічно-болісне переживання втрат учорашнього та суперечностей сьогоdnішнього дня — і пристрасна, щира віра в справедливе й людяне майбутнє:

Я знаю:

Перекують на рала мечі.

! буде родюча земля —

Не ця.

/.../

/ буде так:

Пшеницями зійде кров,

І пізнають, яка на смак

Любов.

Вірю.

(Я знаю)

До збірки "Дні" Є. Плужник включив два досить цікаві твори: лірико-драматичну, психологічну поему "Галілей" і поему-роздум "Канів". Поема "Галілей" привертає увагу ще й тим, що не має зовнішнього сюжету, а дію твору перенесено в душу ліричного героя, який розмірковує над одвічними проблемами людського буття. Епіграфом до твору автор взяв рядки М. Некрасова: "От ликующих, праздно болтающих, Обагряющих руки в крови, Уведи меня в стан погибающих За великое дело любви", які підказують, що ліричний герой не належить до "сильних світу цього", які вирішують долю інших. Про себе герой каже, що він "дуже тихенький", "злидений", що він з тих, "хто обідає раз на три дні". Проте саме він (ліричний герой) являє собою образ справжнього патріота, людини, не байдужої до своїх співвітчизників, до минулого і майбутнього своєї землі. Навіть тоді, коли герой критикує обивателів за їх піклування тільки про своє тіло ("Жруть, торгують собою, плюють") і абсолютну байдужість до душі ("Ну кому це потрібно сьогодні? Дурень той, хто ще й досі поет! Вчора — модні частушки народні, А сьогодні — уривки з старих оперет!"), ми розуміємо, що насправді героєві просто боляче від усіх тих негараздів, які не дають можливості щасливо жити його народові. —

У цілому поема має досить оптимістичне звучання: поет вірить, що будуть вигнані геть "похмурі" — гнобителі, володарі, егоїсти; будуть увінчані славою герої, "хто, вірні меті, йшли безупинно до неї"; помилені, але не виправдані, обивателі, які "не відали, що творили"; і нарешті, відбудеться справедливий присуд таким, як ліричний герой поеми ("не герої, не жертви... ми так собі..."): не виправдуючи, мабуть, їхню надмірну "тихень-кість" і "маленькість", їм все ж з глибоким співчуттям скажуть: відпочиньте.

У фіналі твору, нарешті, з'являється і образ Галілея:

А вгорі, в далині, наді мною — Непроступний для зору людей, Оповитий віків тишиною — Г а л і л е й. Гей! Герої! Каліки!

Службовці!

Торговці!

Поетики!

А живіть собі, як вам бажається!

Через те, що —

ви чуєте? —

все-таки

обертається!

(Галілей)

Щоб зрозуміти ці рядки, слід згадати відомий вислів, що історія обертається по колу (а тому, щоб не наробити помилок у майбутньому, слід добре вивчити і знати минуле), а оскільки історія "обертається", то незабаром і в Україну прийде той щасливий час, який замінить криваву добу революцій.

"Канів" — поема медитативна і філософська, і розмова в ній іде про минуле, сучасне й майбутнє українських сіл та міст. Є. Плужник був добре обізнаний з проблемами України початку ХХ ст., зокрема з проблемою поступового знищення українських сіл у зв'язку з масовим виїздом селян до найближчих міст у пошуках ліпшої долі. Краще це для країни чи гірше прагнули з'ясувати прихильники різних точок зору — "селюки" та "урбаністи" шляхом постійних суперечок, які вже тоді велися в українській радянській літературі. Є. Плужник посів досить розважливу позицію: "Бо виріс я на межах двох світів — півмерлих сіл і міста молодого, і не зречусь ні там, ні тут нічого..." (Канів). Поет усвідомлює неминучість урбанізації (історичного процесу швидкого зростання старих і появи нових міст та підвищення їхньої ролі в економічному й культурному житті суспільства), бо це майбутнє життя країни, але в той же час він намагається застерегти від повного занепаду села, адже це може призвести до втрати тих цінностей, які набула країна протягом історії: творчість, знання, розум, "велика єдність праці і культури", пам'ять і любов до того "порогу батьківської хати", від якого "і досі серця не віддер" сам поет Є. Плужник.

Поезія збірок "Рання осінь" (1927) та "Рівновага" (1933) — лірична, а точніше, — переважно інтимно-особистісна, глибоко психологічна за характером. Є. Плужник — великий майстер передавати особливості різних станів душі людини. Настрій збірок "Рання осінь" та "Рівновага" суттєво відрізняється від збірки "Дні": здебільшого це медитативні, елегійні твори: наприклад, "Дивлюсь на все спокійними очима, давно спокійним бути я хотів...", "Вчись у природи творчого спокою...". У цих збірках багато творів пейзажної лірики, яка неодмінно, хоча б на рівні підтексту, співвідноситься з долею людини, наприклад:

Так гірко відати, що юність відцвіла! Та нарікань і розпачу немає, — Така відміна, зрештою, мала: Колишні мрії досвід заступає. Так дерева, відцвівши навесні, Тільки на те годують соком віти, Щоб в дні серпневі, теплі та ясні, Упав на землю овоч соковитий.

(Все більше спогадів і менше сподівань, із збірки "Рання осінь").

Або вдається до відомого в літературі образу човна — символу людської долі, ідо несеється по хвилях життя, передає глибоке зачарування красою світу:

Ніч... а човен — як срібний птах!

(Що слова, коли серце повне!)

... Не спіши, не лети по сяйних світах,

Мій малий ненадійний човне!

І над нами, й під нами горять світи...

І внизу, і вгорі глибини...

О, який же прекрасний ти,

Світе єдиний¹.

(Ніч... а човен — як срібний птах!..., зі збірки "Рівновага").

Отже, за досить коротке творче життя Євген Плужник встиг сказати дуже багато, а це і є ознака талановитості майстра. Певним підсумком його поетичної творчості можна вважати рядки зовсім коротенької поезії на останній сторінці збірки "Рівновага":

Суди мене судом твоїм суворим, Сучаснику! — Нащадки безсторонні Простять мені і помилки, й вагання, І пізній сум, і радість передчасну, — їм промовлятиме моя спокійна щирість.

(Суди мене судом твоїм суворим)

ОСНОВНІ ТВОРИ:

Збірки поезій "Дні" (зокрема, поеми "Галілей" і "Канів"), "Рання осінь", "Рівновага", психологічний роман "Недуга", п'єси "Професор Сухораб", "У дворі на передмісті", віршована драма "Змова в Києві".

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Державин В. Лірика Євгена Плужника // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: В 4 кн. — К., 1994,— Кн. 2.
2. Тайга М. Як умер на Соловках поет Євген Плужник//Дніпро. — 1991. — № 1.
3. Череватенко А. "Експеримент такий..." // Дніпро. — 1994. — № 9-Ю.
4. Череватенко А. Фатальний цей трикутник//Плужник Є. Змова у Києві. — К., 1992.
5. Євген Плужник // Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. / За ред. В. Г. Дончика. — К., 1998. — Кн. 1.